

KERÉKES ERZSÉBET

IDEA ÉS TAPASZTALAT ÖSSZETARTOZÁSÁRÓL

**Veress Károly: *Idea és tapasztalat határán*
(*Lábjegyzeteim Platónhoz*)**

■ Veress Károly kötete az előszó és összesített irodalom mellett 15 filozófiai esszét, tanulmányt tartalmaz, melyek a Magyar Filozófiai Társaság által 2004 óta évi rendszerességgel sorra kerülő Lábjegyzetek Platónhoz című konferenciasorozathoz kapcsolódnak: többnyire a Szegeden tartott előadások kibővített változatai, főként az erény problematikája köré csoportosulva. A konferencia neve Alfred North Whitehead angliai születésű amerikai filozófus megjegyzésére utal, miszerint az európai filozófia nem más, mint egy sor lábjegyzet Platónhoz.

Nagy öröm volt számomra, hogy ezeket a Veress Károly által írt szövegeket egy helyen olvashattam. A vizsgált témák röviden: az erény, a bűn, a barátság, a gyűlölet, az igazságosság, a szerelem, a hazugság, a bizalom, az agresszió, az emlékezet, az idegen, az identitás. A Platón által tárgyalt kérdések, problémák időszerűségéről próbálnak meggyőzni a kötetben található előadások és a szegedi konferenciák maguk is. Arról győznek meg, hogy ezek a kérdések a mi világunk, a mi korszakunk vonatkozásában is vizsgálándók, s Platón egy vonatkozási rendszert kínál a mai

értelmezés számára (ami által a kérdések számunkra is értelmet nyerhetnek).

Platón klasszikus szerző, s amikor Veress Károly a *klasszikus* szót használja, akkor azt nem stilisztikai adalékként tekinti, nem is csupán a görög klasszikus történeti korra való utalásként. H.-G. Gadamerből merít, amikor úgy gondolja, hogy a klasszikus egy normatív és egy történeti dimenziót foglal magában. Különléle történeti tapasztalatok élményében, kontextusában újból és újból igazolódik, és ezáltal valami igazat mutat meg. Ezt közvetíti most nekünk, ahogy más korok számára is. Nem mi őrizzük meg a klasszikust, hanem ő őriz meg egy igazságot (nekünk), ami minden történeti reflexióban igaznak bizonyul. Hozzá igazodhatunk, kötelező erejével megelőz minden történeti reflexiót. A klasszikus nem időtlen. Platón gondolkodása sem időtlen, hanem saját filozófiai gondolkodásunk egyik történeti módusza, megkerülhetetlen, ha nem akarjuk, hogy gondolkodásunk talajtalanná váljon. Nem személyesen Platón időszerű, hanem az általa tárgyalt kérdések, problémák. A mi világunk, a mi korszakunk vonatkozásában kell vizsgálnunk

ezeket. A szegedi konferenciasorozat az együtt gondolkodás mindenkori szükségességével és aktualitásával bír.

A Veress Károly kötetében felmerülő kérdések sokfélék, de ugyanazon körben mozognak: az erény körül vizsgálódnak, mely által magunkhoz jutunk el, és amelyre magunkban találunk rá.

A szerzőt idézem: „A filozófiának olyan kérdései is vannak, amelyek önmagunk felé fordítanak. Az ilyeneket nem azért tesszük fel, hogy általuk valamilyen külső dologgal kapcsolatos tudásra találjunk rá, hanem azért, mert minket magunkat érintenek meg, s ebből az érintettségéből nem áll módunkban kivonni magunkat. A kérdező ember ilyenkor *önmagát* kérdezi. Az erény kérdése is ilyen.”

Az erény különféle alakzataival kapcsolatos vizsgálódásai során a szerző kiemeli a *gondolkodás erényét*. Platón *Államából* idézve: a lélek különféle erényei „eredetileg nincsenek meg benne, s csak később, a szokás és gyakorlás folytán kerülnek belé. A gondolkodás erénye azonban úgy látszik, mindenél inkább valami istenibb lényegből való, amely az erejét sohasem veszti el...” Veress Károly úgy gondolja, hogy „a gondolkodás és az együtt gondolkodás erénye olyan belső tapasztalat, amelyet elsajátítva nem fogjuk feltétlenül megtudni, hogy mi az erény, de mi magunk jobbá válunk általa. [...] Az ismétlődő gondolkodási és együtt gondolkodási kísérletek során újra-teremtjük magunkban és egymásban a gondolkodás erényét, s ezáltal jobbá válunk, közelebb kerülünk az erény ideájához. A jóról való tudás nemcsak az ismereteink körét, hanem az emberi létmódunkat is gyarapítja.”

A kötet írásai nem maradnak a tisztán szellemi szférán belül, hanem a bűnről, a lelkiismeretről, a gyűlöletről, a bizalomról stb. végzett spekulatív vizsgálódásokkor, gondolatkísérletekkor kitér saját tapasztalataink, viszonyaink és cselekedeteink szféráira is.

A tartalom rövid áttekintését mutatom be a következőkben. Az első tanulmány, *A bűn problémája és a végesség tapasztalata* az eredendő bűn fogalmát, értelmét vizsgálja, főként Paul Ricoeur kutatásait gondolva tovább. *A barátság hermeneutikája* című tanulmány Platón, Arisztotelész és Kant felfogását veti össze, a probléma erkölcsi horizontját és a barátságtapasztalat nyitott struktúráját tárja fel. Aztán *A lelkiismeret szava* című írásban a lelkiismeret kerül fókuszba, mint ítélet, mint hívás, mint kérdés. *A gyűlölet-beszéd* című tanulmányban a szeretet hiányáról, harag és gyűlölet fogalmairól, a másik ember megsemmisítéséről olvashatunk, majd fény derül a gyűlölet igazi természetére. A hatodik tanulmány *Az igazságosság játéka*. Ebben az erkölcsi tudat születéséről, erényről és kötelességről, emberi és isteni igazságosságról értekezik Veress Károly. A tanulmány legfontosabb része talán az igazság és igazságosság összefüggésének feltárása. *Az értelmezés szabadsága* című szöveg a szabadságkérdés filozófiai aspektusairól értekezik, kiemelve a problémás aspektusokat. Aztán az értelmezés mint létfolyamat és mint tapasztalati történés kerül kifejtésre. A következő két tanulmány szorosan összetartozik: ezekben a *felelősség mint kérdés* és az *akarát mint válasz* kerülnek bemutatásra. *Az Észnél lenni* tanulmány ész és tapasztalat viszonyát vizsgálja hermeneutikai szem-

pontból, az észhasználat lehetőségköreit tárva fel. Mi a viszony hazugság és igazság, hazugság és őszinteség között? Megtudhatjuk a *Hazugságban élni* című esszéből, amely a hazugságot a nyelv körében vizsgálja, és fontos dolgokat olvashatunk a hazugságtapasztalatról a helyesség felől, illetve a hazugság borzalmáról. A bizalomtapasztalat kérdésességeiről, bizalomvesztésről és bizalomépítésről szól *A bizalom közege* című írás. *A kérdezés mint erőszak* azt vizsgálja, hogy tanítható-e a kérdezés, valamint ráirányítja figyelmünket a kérdezés mint igazságot felszabadító erő lehetőségére, illetve az öngerjesztő kérdezésre mint erőszakra. *A felejtés adománya* szöveg a visszaemlékezés, felejtés, ismétlés, lélek, idő, történelem, írás és beszéd problémáit járja körül. Az utolsó két tanulmány *Az idegen nézőpontja*, illetve *Az (inter)kulturális identitás kérdőjelei* címet viseli. Előbbiben először az idegen mint szociológiai jelenség kerül előbb elemzésre, aztán a fenomenológiai idegentapasztalatról olvashatunk, majd az idegenkérdés megfordításáról, az idegen ontológiai és hermenutikai hozadékaról. Az utolsó tanulmány a modern identitáskonceptciók sajátosságainak elemzése után az azonosság és a különbözőség, egység és összetartozás, a Másik önmagаса fogalmak mentén vizsgálódik. A kulturális identitás problémakörének bemutatása után a kultúra-közöttiség többletéről értekezik a kötet végén Veress Károly.

A szerző egyik következtetése, hogy ha nem is nyerhetünk az erény kérdésére végső választ (a kérdések láncolata nem szakad meg), szert tehetünk *bizonyosságokra*: pl. bizonyosság az, hogy az erény valami belső, a *belüllét álla-*

pota. Akár az igazságosság, akár a szabadság, a barátság vagy az ész felől nézzük, mindig azt találjuk, hogy az erény valami belső. Az erény gyűjtőfogalma, átfogó megragadása mindazon tapasztalatoknak, amelyek belülről formálják meg emberi valónkat. Ez a megformálás viszont egy tapasztalati világban történik: egyszerre jelenti a tapasztalatok megformálását és a tapasztalatok általi megformáltságot. „Ezért a belüllét az erény esetében nem szűkül a szubjektív bensőségre, hanem a közöttünk meghúzódo közteség mezőjére is kiterjed, arra, ami az »együtt«-et – a másokkal együtt levést, együtt cselekvést, együtt gondolkodást – belülről egyben tartja. A gondolkodás olyasmi, ami egyszerre zajlik bennünk és közöttünk, a léleknek önmagával és másokkal folytatott párbeszédéként a szabad beszélgetés nyelvi közegében.” Megtudjuk továbbá, hogy az erény a *képzett* belüllét állapota, a képzés folytán a bennünk formálódó jóra irányuló általános és közös, eligazító érzék formáját ölti magára. Továbbá megtudjuk azt is, hogy az erény nem pusztán egy passzív belülléti állapot: a különböző alkotási területeken és jóra irányuló cselekedetekben képes megvalósítani magát a *belüllét aktív állapotaként*. Egyszerre hat a gondolkodás erejeként, a lélek erejeként és a közösségben kibontakozó cselekvési erőként.

Veress Károly kutatásainak egyik fontos hozadéka annak bebizonyítása, hogy az erény mibenléte és képezhetősége nem szűkíthető le az etika területére, hanem ezen túlmenően az erény kérdése ontológiai relevanciával bír (emberi létmódunkat átfogóan formálja), ugyanakkor a hermeneutikai hozadékait is számba veszi: „Hatalmas értel-

mező erő bontakoztatható ki a platóni erénykoncepcióból annak mindenkorai megértéséhez, *hogy mi történik velünk*. Az erény konkrét gyakorlati fogalmaira és tapasztalati problémaköreire irányuló újragondolási kísérletek nem csupán együttgondolkodási gyakorlatoknak bizonyulnak, hanem tényleges *megértésgyakorlatoknak*. Az általuk hordozott megértéstörténet a *praxis* terében bontakozik ki, azt igényli, hogy *in actu* próbáljuk az erény horizontjában élni az életünket.”

A kötetben foglalt írások az erényekhez való viszonyunkkal kapcsolatos hermeneutikai szemléletváltásra akarják felhívni figyelmünket. Feltehetjük viszont a kérdést, hogy egyáltalán szükséges-e az erényről gondolkodni mostanában, egy olyan korban, amelyet „az erényfelejtés” korszakának is nevezhetnénk? Hiszen a személyes és közösségi érdekeinkre, kötelességeinkre, felelősségeinkre való összpontosítás ma kiszorítani látszik az erények gyakorlását praktikus életünkéből és világunkból.

A következőkben a kötet címére szeretnék reflektálni röviden. E tanulmányok olvasásával idea és tapasztalat határán mozgunk, ahogy a cím jelzi. A „határ” szó itt nagyon fontosnak tűnik, és talán inkább összeköt, mint elválaszt. Felmerül a kérdés mit jelent az idea és a tapasztalat egymásmellettsége, összetartozása. Hogyan valósul ez meg?

Megjegyzem, hogy a központi esszében (*Észnél lenni*) jelenik meg hangsúlyozottabban ez a két fogalom, mely esszé az idea és a tapasztalat, ész és tapasztalat viszonyát tárgyalja, de a kötet minden tanulmányán végigvonul ez a viszony. Hermeneutikai szempontból itt egy köztes mezőny fontosságát emeli ki a szerző, ahol folyamatosan egy-

másba játszik az ész és a tapasztalat. A hozzátartozás struktúrája az, ami belülről egységben tartja ezt a történetet. Egységes életfolyamat, életgyakorlat dimenzióiként önmagukban nem is lehetségesek, egymástól leválasztva. Az ész a tapasztalat nélkül nem gondolható el, és fordítva sem, Veress Károly megközelítésben. A tapasztalat fölött mindig az ész és az észszerűség irányába nyílik meg az a horizont, amibe bármiféle értelemképződés történik. Mint ahogyan minden ilyen eszmei horizont szükségképpen egy tapasztalati értelemtörténetéhez tartozik.

Veress Károly az erkölcsi tudás problémájában Gadamer Aristotelész-értelmezéséhez, a filozófiai hermeneutikai nézőpontjához kapcsolódik. Eszerint az erkölcsi tudás „nem valamiféle tárgyi tudás, amelyet a megismerő valamilyen tényállással szemben csupán megállapít, hanem olyan tudás, amelyben az, amit megismer, őt magát közvetlenül érinti. »Valami olyasmi, amit tenni kell.« Az erkölcsi tudást nem tanuljuk, és nem is felejtjük el. Nem úgy állunk vele szemben, hogy ha akarjuk elsajátítjuk, ha nem akarjuk, akkor nem, mint a mesterségbeli tudást. A konkrét élethelyzetben mindig valamilyen szituációban találjuk magunkat, amiben cselekedni kell. (...) Azt, hogy mi a helyes, nem lehet teljesen meghatározni attól a szituációtól függetlenül, amely a helyest követeli tőlem. Az erkölcsi tudás tehát a konkrét szituációtól is függő tudás, Más szóval tapasztalat, melyet úgy szerzünk meg, hogy megszerzése már alkalmazás is egyben. Ezért nincs értelme itt a tudás és tapasztalat közötti különbségtevésnek Gadamer szerint. Az erkölcsi tudás már maga is egyfajta tapaszt-

talatot foglal magába, sőt talán épp ez jelenik meg a tapasztalat alapvető formájaként.”

Például a barátság tapasztalata olyan „tudásként” mutatkozik meg Veress Károly szövegében, amely a gyakorlati szituáció konkrétságában valósul meg. Ez azt jelenti, hogy a baráti kapcsolat mibenlétére vonatkozóan nem lehetséges olyan kész norma, előzetes előírás, melyet utólag egy konkrét szituációban alkalmazhatunk. Mindig konkrét, egyedi szituációban megvalósuló, de az egyediségén túlmutatató, az összes hasonló egyedi, konkrét szituáció vonásaira is kihat. Veress Károly kimutatja, hogy „itt nem valamely teoretikus általánosságra kell gondolnunk, hanem inkább a *példa* általánosságára, amely mindig egy konkrét cselekvési szituációban érvényesül. Más helyzetben nem lemásolható, hanem megalkotható. [...] Abban, ahogyan valaki valakivel konkrét baráti kapcsolatot tart fenn, mindig van valami közös az összes többi konkrét barátság tartalmával és megvalósulási módjával. Mégis ez a barátság annyira egyedi, hogy a maga módján megismételhetetlen.”

Egy másik fontos felismerés, hogy az erkölcsi tudás célja nem csupán partikuláris, hanem a helyes életre mint egészre vonatkozik. A barátságban benne élünk, életformaként, életbeállítódásként a teljes életünket éljük meg átfogó módon, még akkor is, ha konkrét, egyedi élethelyzetekben részesülünk a barátság tapasztalatában. Veress Károly feltárja a barátságnak a *megértéssel* való lényegi összefüggését is. A megértés az erkölcsi megítélés egyik módjaként tárul fel: a megértés nem csupán intellektuális beállítódás, hanem az életfolyamat egészére kiterjedő ta-

pasztalat. A megértés nem általános tudást hoz mozgásba, hanem a pillanatnyi konkrécióban érvényesül. A tapasztalt ember nem azáltal érti meg helyesen a cselekvőt, hogy ő maga az illető cselekvéssel kapcsolatos minden technikai tudást kívülről tud, hanem azáltal, hogy ő is a helyeset akarja, s a másikkal ez a *közösség* kapcsolja össze. Akik megértőleg viszonyulnak egymáshoz, azzal az előfeltevéssel élük meg ezt a kapcsolatot, hogy baráti kötelék tartja őket össze egyazon közösségben.

Amit az egyes tanulmányokból kiemelnék a fentiekkel összefüggésben, az a Veress Károly által felmutatott *spekulatív struktúra* (a bűnnel, barátsággal stb. kapcsolatban). Például a bűn egyszerre egyénien személyes és emberileg általános (mint olyasmi, ami magán viseli a részt vevő és részesedő benne levés konkrétságát és a belőle kirajzolódó világhorizont absztraktságát), egyszerre valósul meg egy tett végességében behatárolt aktusként és a történet soha le nem zárható folyamataként. Ennek alapján értehető meg az eredendő bűn legtágabb értelmében mint az emberi lét- és értelem-történet kibontakozási közege és univerzális tapasztalati horizontja. A bűnbeesés bibliai történetébe sűrített eredendő bűn tehát nem bűn a tárgyi-dologi értelemben, azaz nem empirikusan kutatható, morálisan megítélhető, és jogilag elítélhető faktum. De az eredendő bűn átfogó egysége az emberi bűnök sokaságában és sokféleségében szóródik szét, melyek belőle nyerik fenntartó alapjukat és végső értelmüket. Az emberi lét, tett és értelem összetartozására mutat rá a szerző. Például a barátság tapasztalatával kapcsolatosan is spekulatív struktúrá-

ról beszél Veress Károly az arisztotelészi megközelítés mentén: a lét, a jó és az értelem összetartozó egységeként megélt barátságban az ember számára a másikkal fűződő egyéni, személyes kötelékében egyúttal az általános emberrel való alapvető, szerves összetartozása is megvalósul és megtapasztalhatóvá válik, a belőle való részesülés s a benne való részvétel tényleges módján.

Egy következő gondolatként kiemelném az alkalmazás problémáját, mely a kötet minden tanulmányban hangsúlyos: a megértés mindig alkalmazás. Nem fenyeget itt relativizmus? Például az igazságossággal kapcsolatos tanulmányban is felmerül az alkalmazás kérdése. Az igazságosság normáját mindig a konkrét helyzet vagy viszonyok függvényében kell kimunkálni, érvényesíteni. Mindig számot kell vetni a konkrét szituációval. A nem hermeneutikai gondolkodásmód tárgyiasítja a megértést: valaminek a megértéséről beszél; az alkalmazás esetében: egy készen megértettnek az utólagos felhasználását érti valamilyen probléma-szituációban. Hermeneutikai szempontból viszont a megértés történet, amelyben részt veszünk, alakulunk, változunk általa. Az alkalmazás éppen ez a részvételi folyamat. Soha nem rajtunk kívül, hanem velünk esik meg, rajtunk fejti ki hatását a megértésnek a története – Veress Károly szerint.

Az igazságossággal kapcsolatosan senki sincs abban a helyzetben, hogy egy konkrét szituáción kívül eldönthesse, hogy mi igazságos, és mi nem. Általánosan érvényes, hogy az igazságosságnak van normája, de ez minden szituációban kiképződik. Összekapcsolódnak az általános szempontok és a

megítélendő konkrét cselekmény igazságtartalma a dologról magáról. Minél inkább sikerül közelíteni az igazság általános, elvi feltételeit és a konkrét esemény, cselekvés igazságtartalmát, annál igazságosabbra sikerül a megítélés. Itt kapcsolódik össze igazság és igazságosság. Egy intenzív játékról beszél Veress Károly az igazság konkrétója és az általánosság között, mely nem hagyja érintetlenül sem egyiket, sem másikat, hanem az arisztotelészi középben nyeri el érvényét.

A hermeneutikát sokan támadják a vélt relativizmusa miatt. Ez a vád többnyire kívülről érkezik – Veress szerint –, azoktól, akik felületesen ismerik ezt a beállítódást, s nem a sajátjuk. A lényeges aspektus az, hogy a hermeneutika esetében érvénytelen bármiféle relativizmus, de szerves velejárója a relativitás. Ha valaki kívülről, fix pontból próbálja megítélni, akkor nem vet számot magával a történettel, amiben mindig benne állunk (nem rajta kívül). Kívülről mássá válás, de belülről folyamatos játék, mely folyamatosan képezi a maga szabályait. Soha nem szabályozatlan, szigorúan összekapcsolódik hatástörténeti összefüggésekben az előttivel és az utánival. Itt felmerül a szabadság, az értelmezés szabadságának kérdése. Mennyire lehet szabad egy? A köztudat a hermeneutikát az értelmezéssel kapcsolja össze, a szövegértelmezés módszertanára egyszerűsíti. A hermeneutikai-ontológiai fordulatra rámutat arra, hogy az értelmezés nem pusztán intellektuális művelet, nem csupán módszertani eljárás, se nem egy szövegtárgyra vonatkozó művelet, hanem folyamatos történet az ember életében, létfolyamat. Az értelmezés minden emberi szituációban végbemenő fo-

lyamat. Például egy cselekvési gesztus (kalapálás) esetében minden fogalmi rögzítés előtt különböző használati értelemösszefüggéseket élünk meg. Soha nem kívül, hanem velem történik mindez; az értelemképződésnek válok részesévé.

Minden értelmezés valamilyen új értelemösszefüggésnek megnyitása Veress szerint. Az értelmezés lehetőségének kiiktatása szabadságot iktatja ki. A szabadságnak a megnyilvánulása mindig egy játékterben való szabad megnyilvánulást jelent. Vulgárisan szabadnak lenni azt jelenti, hogy bármit tehetek (bárhogyan értelmezhetek). De ha a játék vonatkozásában gondolkodunk tovább hermeneutikailag, a játék szigorúan szabályozott létforma, belülről ő alakítja a maga szabályait. Játszani úgy lehet, ha szabályokat követünk, és azoknak megfelelően újszerűen lépünk (új lehetőségek tárulnak fel). A szabadság titka: az adott rendezett állapotban lehetőség nyílik újszerűen cselekedni. Akkor vagyok szabad, ha tudok másképp cselekedni. Akkor nem vagyok szabad, ha a szituáció annyira zárt, hogy semmiféle újra nem nyílik lehetőség. A szabadság lényege az újnak az érvényesítése.

Ha rögzített értelmekeket tárunk fel csupán, saját magunkat fosztjuk meg a szabadságtól. Szükségképpen összefügg tehát szabadság és értelmezés. A szerző szerint a mindenkori hatalmak ki akarják sajátítani az értelmezést/értelmezéseket, rögzíteni akarják a hivatalos értelmezést, ellenőrizni, cenzúrázni, médián keresztül szórni azokat, korlátozni az alternatív interpretációs lehetőségeket. A szabadságtól, változástól, az értelmezések sokféleségétől félnek, veszélyeztetve érzik magukat, hatalmukat.

Félnek mások is, más miatt, például a hétköznapi emberek, akik az értelmezések sokaságával, harcával nem tudnak már megbirkózni, nem tudnak már eligazodni, s csömörükben már nem is akarnak megéretni, lemondnak a megértésről. Vagy akár a filozófián belül is vannak aggódók, akik a filozófiától egy fix pontot kérnek számon (lásd például a platonista Badiou-t), ahonnan beláthatóvá válnak jelenségek. Ők úgy vélik, hogy a hermeneutikai értelmezési szabadság relativizmushoz vezethet, vagy nem segít eléggé tiszta kép kialakításában, mert mindig mozgásban van, belesodródik valamely jelenségbe, túlságosan a nyelvi interpretációkra bízva magát.

Napjainkban az értelmezés válságáról is beszélhetünk. A világról létrehozott magyarázatok egyre átláthatatlanabbak, tele vannak lábujjzetelvé. Veress Károly szerint különféle válságok egységesítő szempontja az értelmezési válság: intézményes értelmezések sokszor szembefeszülnek, kísérlet történik annak a köztes térnek az ellehetetlenítésére (akár agresszióval is), ahol az értelmezések játéka megvalósulhatna, a szabad beszélgetések, közeledések, közösségképző egyetértések létrejöhetnének. A hermeneutika mit tud kezdeni ezzel a problémával? Előterbe állítja a megértést, annak jól értését, ami a világban és ezen belül velünk történik. Ez az alaptapasztalat az emberek többségében hiányzik mára: információkat kapnak, de hiányzik annak megértése, hogy mi történik velünk. Hogyan lehet a szándékos ideologikus torzításokat, rendszerintű hazugságokat, a mediális szennyezést kiküszöbölni? Szemlélet- és beállítódásváltozással, értékrendi beidegződésekről lemondva, figyelmesen odafordulva egymás-

hoz, egyénekhez, közösségekhez, kritikai reflexióval, nyitottsággal, jóakarattal egymás iránt – és a mindezekhez szükséges aktivitással, erővel és bátorsággal. Az embernek persze akarni kell megváltozni (de lehet, hogy a többség nem akar, vagy ezt akarja legkevésbé).

A filozófia kereső-kérdező foglalatosskódás, amely – a szerző nézete szerint – egyfajta visszaemlékeztetés útján zajlik. A mai körülmények között a gyűlölet, barátság, bizalom stb. filozófiai tematizálása egyfajta emlékeztetés a szóban forgó tapasztalatokkal kapcsolatos igazságokra.

„A barátok dolgai közösek”: tömény, provokatív, kizökkentő mon-

dat Veress Károly szerint. Mit jelent itt a „közös”? Ténylegesen megélni, nem csak megtudni a barátságról ezt-azt, hanem meg is érteni azt, hogy mi történik velünk, amikor barátságban élünk. Jó, ha a filozófiának sikerül elgondolkodtatnia (ha csupán egy pillanatra is) ezekkel a témákkal kapcsolatosan, és egyenesen ösztönöznie kell, hogy az ember kezdje el keresni a saját életében azokat a tapasztalatokat, melyek kapcsán a gondolatok megérintik. „Emberi dolgokról” való gondolkodás lesz ez – és rögtön kiderül, hogy nem üresjáratú foglalatosskódásról van szó a filozófia esetében.

